

ETSIEN JA EDISTYEN

Mietteitä nykyrunoudesta

Väitetään, että juoneen rakentuvia ker-
tovia runoelmia kirjoitetaan nykyään vä-
hemmän kuin ennen. Nikolai Laineen luo-
va työ on ainakin jossain määrin ristiriitai-
dassa tämän väitteen kanssa; Laine on ru-
noillut jo yli kolmekymmentä vuotta, mut-
ta runoelmia hän alkoi kirjoittaa vasta
hiljattain, kuusikymmentäluvulla. Sitä
paitsi merkityksellisimmät hänen runoel-
mistaan ovat juuri juonelliset, kuten Rakot-
tulilla (1965) ja Kommunardit (1967).

Mainittakoon että tätä ennen Nikolai
Laineelta oli julkaistu kaksi lyyris-publi-
sistista runoelmaa, joista puuttui yhtenäis-
tä kerronnan juonta. Tarkoiton runoelmaa
Me kommunistit (1961) ja siihen liitty-
vää pientä Vuosien vaihteessa (1962). Ne
ovat sekä aiheeltaan että rakenteeltaan
samanlaisia mieterunoelmia Karjalan kan-
san kulkemasta historiallisesta taipaleesta
kuin Jaakko Rugojevin Lokakuun runoel-
ma.

Näin ollen Nikolai Laineella on toisen-
lainen tendenssi runouudessaan kuin Jaak-
ko Rugojevillä: hän aloitti lyyris-publis-
tisesta runoelmasta ja päätyi juonen sito-
maan eepiseen runoelmaan.

Mutta tämä on jo vallan toisenluontois-
ta kerrontaa, toisenlaista eeppeisyttä. Kun
Jaakko Rugojevin Roudan rouhijoissa ja
Vaikeissa vuosissa on välittömästi nouda-
tettu kansaneepoksen runomuotoa, niin Ni-
kolai Laineen Kommunardeissa karjalai-
nen kansanrunous ei vaikuta enää niin vä-

littömästi, yhteys siihen ei ole niin ilmei-
nen. Nikolai Laineen runoelmissa tuntuu
olleen paljon suurempi vaikutus kaunokir-
jallisilla lähteillä, ennen kaikkea venäläi-
sen runouden kehittyneillä perinteillä
Nekrasovista Tvardovskiin. Rugojevin ru-
noelmien ollessa lähempänä puhdasta
epiikkaa Laineen runoelmat voitaisiin pi-
kemminkin määritellä lyyris-eeppeiksi.

Hyvin paljon määrätty tietenkään myös
runoilijaluonteesta: Nikolai Laine on kir-
joittanut paljon lyyrisiä runoja, mutta on
kuvaavaa, että ne rakentuvat niin ikään
usein juoneen. Hänen lyriikkansa on
konkreettista siinä mielessä, että runot
kertovat määrätystä tapahtumasta, henki-
löstä, esineestä, ilmiöstä. Tämä heijastuu
jopa runojen nimissäkin, kuten Muistopat-
sas Repolassa, Hakattu hongikko, Metsä-
pirtti, Seppä, Viimeinen olkikatto ja Ke-
lo. Otsikoissa on jo esitetty runon aihe.
Toisinaan runo kehittyy balladina, kansan-
keskuudessa elävän legendan muodossa
(Mökki Rukajärven rannalla, Balladi koti-
kalliosta, Koskenlaskija, Kaiku, Tarina
kahdesta metsävaarasta ym.).

Nikolai Laine ei ole taipuvainen puh-
taaseen lyriikkaan, hänen runoissaan on
tavallisesti myös kertovaa ainesta eikä
hänen runojensa sisältö ole läheskään aina
ilmaistu spontaanisina elämyksinä. Kuvail-
tava asia saa tunneperäisiä »kommentte-
ja», joissa tulee ilmi tekijän suhde siihen.
Tällaisella kuvailevalla konkreettisuudella
lyriikassa on omat heikot puolensa — lyy-
rinen tunne menettää useinkin välittömyyt-

Alku edellisessä numerossa.

tään ja aitouttaan, se jää toisarvoiseksi, muodostuu »tunteeksi jonkin johdosta».

Mutta juoni voi kuitenkin jo sinänsä olla teoksen rakenteellisenä runkona. Filosofisessa »puhtaassa lyriikassa» runoilijan subjektiivisen maailman pitää olla niin rikas ja omaperäinen, että hän voi välttää retorisia yleisiä järkeilyjä. Jollei tuota hengen rikkautta ja omaperäisyyttä ole riittävästi, on parempi noudattaa konkreettisuutta antautumatta latteaan filosofointiin. Niinpä lyyris-publisistisissa runoelmissaan, missä juoni on hatarampi ja sisällön tulkinnan peruskeinoksi muodostuu tekijän mietiskely, Laine ei ole onnistunut välttämään retoriikkaa. Runoilija havaitsi nähtävästi itsekkin sen hahmotellessaan jo niinä vuosina juonellista runoelmaa (muistutamme, että Kommunardien luomisajaksi tekijä on osoittanut kokonaisen vuosikymmenen, 1957—1967).

Jonkinlaisena edeltäjänä Kommunardeihin voidaan pitää runoelmaa Rakotulilla. Jo siinä runoilija oli kehitellyt monessa suhteessa itselleen uudenlaista kerrontatyyliä: säkeet ovat tiiviit ja hiotut, runomitan vuorottelu tapahtuu joustavasti; siirtyminen kertoilevasta intonaatiosta vilkkaaseen dialogiin, lyyriseen laullisuuteen, kohokohtien kasvavaan draamatisuuteen on aidon välitön. Tuo tyyli koostuu harkiten ja määrätietoisesti käytetyistä kansallisen puhekielen ja kansanrunouden rikkauksista ja omaksutusta (muun muassa myöskin muiden kansallisuuksien) kaunokirjallisesta kokemuksesta. Tässä N. Laineella oli hyvänä apuna jo käännöstyössä saamansa kokemus (hän on suomentanut Nekrasovin Ehoa kenen elo on, Sevtsenkon ja Tvardovskin runoja, R. Rozdestvenskin Requemin, Maksim Tankin ja monien muiden neuvostorunoilijain teoksia).

Jaakko Rugojevin Roudan rouhijoiden ja Vaikeiden vuosien eeppiseen seikkaperäisyyteen verrattuna Laineen kerrontatyyli runoelmassa Rakotulilla vaikuttaa vauhdikkaalta, ikään kuin pisteviivoilla hahmottelevalta, vain ääriviivat piirtävältä. Tekijä ei pysähtele yksityiskohtiin, vaan kuvaa tilanteen muutamilla metaforisesti tehostetuilla viitteillä. Metaforija toisiinsa kytkettäessä muodostuu useinkin katkoja, mutta se kuuluu myös asiaan, ja juonen juoksu katkaistaan toisinaan tarkoituksellisesti kysymyksellä tai äkillisellä siirtymisellä kokonaan johonkin muuhun. Tämä tällainen on omaan pitämään vireillä lukijan huomiota. Hyvin onnistuneita ovat niin ikään runoelman alun iskevä rytmi ja vankka riimitys, kahdes-

ta ja toisinaan yhdestäkin sanasta muodostuvat säkeet.

Näissä kertoilevissa osissa, erikoisesti mainiossa Rakkauten laulussa Nikolai Laine on enemmän lyyrikko kuin eräissä puhtaasti lyyrisissä runoissaan. Runoelman parhaissa kohdissa elämykset ja sisäinen jännitys ovat suorastaan sulautuneet runon rakenteeseen, runokuviin ja rytmiin ja tämä juuri onkin aitoa lyriikkaa.

Rakotulilla-runoelmassaan tekijä on käsitellyt verrattain ajankohtaisia (varsinkin runon kirjoittamisen aikana) moraalisia ongelmia, niitä, puoleen jo korjauksia, kolmikymmenluvun elämän varjopuolia, jotka kipeästi koskivat myös runoilijaa ja hänen läheisiään. Hyvin onnistunut on tässä teoksessa muun muassa »kunnan sotamiehen» Hovatan värikäs hahmo, johon hän pyrki olennoimaan kansan käsityksen miehuudesta ja oikeudenmukaisuudesta, sen elämänvarman optimistisuuden. Muuten tuossa hahmossa on jotain mikä muistuttaa Tvardovskin kuvamaa sotamies Vasili Tjorkinia ja eräät sukkeluudet tuovat mieleen tämän runoilijan muutkin runoelmat. Esimerkiksi erinomaiset säkeet:

*Hätä käteh,—
itse mäkeh,
hätä mäken,
itse väkeh!—*

muistuttavat rytmikuvioltaan hyvin hiotua kansanomaista kertaumaa runoelmassa Talo tien varrella.

Runoelmalla Rakotulilla on epäilemättä onnistuneet puolensa. Mutta jos tarkastellaan teosta kokonaisuudessaan ja suurten vaatimusten mukaan, niin siinä on yhtä ja toista sellaista mikä ei tyydytä lukijaa. Ennen kaikkea ei voida hyväksyä peruskonfliktin (eli perussolmun, koska runoelman kolme lukua ovat nimeltään Ensimmäinen solmu, Toinen solmu, Kolmas ja viimeinen solmu) liian ordinaaria ratkaisua. Tuo »viimeinen solmu» runoelmassa avautuu aivan helposti ja yksinkertaisesti, niin taiteellisessa mielessä kuin myös puhtaasti elämän kehityksen kannalta.

Runoelman kielteinen henkilötyyppi Täppönen oli sotavuosina keinotellut sillä, että toiselta henkilöltä, Miikkalilta, oli vangittu isä, ja poika oli kieltäytynyt tunnustamasta häntä »kansan viholliseksi». Sodan jälkeen Täppösestä tulee metsätyömaan päällikkö ja hän vainoo taas Miikkalia ja Hovattaa ja saadakseen kuu-

tiometrejä ja henkilökohtaista mainetta hakkauttaa vesistöjä suojelevat metsät, kunnes hänet NKP:n XX edustajakokouksen jälkeen muodostuneissa uusissa olosuhteissa joukkojen painostuksesta erotetaan virasta ja puolueesta.

Konflikti on tullut kovin yksioitteiseksi sen takia, että kaikki on rajoitettu vain Täppösen kielteiseen hahmoon. Runoelmasta saa sellaisen käsityksen, että vain hänen paha tahtonsa estää kunnan järjestyksen aikaansaamista metsässä ja elämässä. Tavallisilla metsänkaatajilla on sekä kaukonäköisyyttä että kansalaistuntoa, he tietävät, että jälkipolvetkin tulevat tarvitsemaan metsää, varjelevat nuoria puita ja kieltäytyvät kaatamasta rantametsiä. Ja heti kun Täppönen saadaan pois, niin kaikki lähtee sujumaan hyvin. Hänestä jää muistoksi vain »Täppös-Paavon palsta», puuton autiomaa järven rannalla.

Nyt, vuosien kuluttua, me käsitämme, että metsien järkiperäisen hyväksikäytön problema niin kuin myös »Täppösten problema» on paljon mutkallisempi, ja siksi epärunoelman loppu tuntuu vähän liian idylliseltä.

Tällaiselta vaikuttaa konfliktin yksinkertaistettu ratkaisu, jos tarkastelemme sitä niin sanoaksemme jokapäiväisen elämän ja taloudellis-käytännölliseltä kannalta.

Taiteellisissa suhteissa tuo yksinkertaistaminen on johtanut eräänlaiseen luontaiden suoraviivaisuuteen, niiden monipuolisuuden tyypistämiseen. Esimerkiksi Hovatan henkilöahmo, jossa on hyvin tulkittu suruttoman huuliveikon ja pilkkakirveen puhtaasti kansanomaiset piirteet, ei ole tullut riittävästi kehitellyksi, sen täydelliseen avautumiseen ei ole tarpeeksi toimialaa. Huumorintaju ja sukkelasanaisuus ihmisessä tavallisesti edellyttävät, että hän osaa nähdä asiat monipuolisesti, ei vain niiden paraatipuolta, vaan myös syvemälle. Ne muun muassa suojaavat häntä omahyväisyydeltä, — on paha juttu, ellei ihminen pysty vaikkapa harvaksen tarkastelemaan itseään ironisella silmällä, nauramaan sydämensä pohjasta omille heikkouksilleen. Nauru on sekä ihmiselle että kansalle ja yhteiskunnalle tarpeen omalaatuista itsekontrollia varten, ettei vajoitaisi yksipuolisuuteen ja retoriikkaan, ettei elävän elämän monitahoisuus häviäisi joidenkin yksioikoisten käsitteiden ja kuvitelmien taa. Hovatan henkilökuvassa iloisten ja värikkäiden piirteiden keskeltä alkaa äkkiä vilahdella esiin, varsinkin runoelman loppupuolella, jonkinlainen esi-

merkillinen virheettömyys. Se ei enää niinkään johdu aidon kansanomaisesta ajattelutavasta kuin puhtaasta »päästä otetusta», jälkeinpäin rakennellusta viisaudesta, että kansan mies on aina oikeassa ja näkee asiat niin selvästi, että voi jo ennakoita tarkalleen arvata ylhäältä tulevat ohjeet. Esitän asiat tahallisesti näin karrikeeraten saadakseni ajatukseni korostetuksi.

Niitä tyyllillisiä saavutuksia, joita Nikolai Laineella oli runoelmassa Rakotullilla hän on sittemmin varmentanut ja kehittänyt Kommunardeissa joka on syntynyt pitkäaikaisen ajattelun, tyylin ja kuvakielen kärsivällisen hionnan tuloksena. Vaikka runoilija ei ole kaikissa luvuissa onnistunut yhtäläisesti, niin tämä on epäilemättä hänen kypsien runoelmansa, huomattava saavutus.

Kommunardien aiheena on Rukajärven tragedia vuodelta 1921, jolloin valkoiset murhasivat raakamaisesti paikalliset neuvostovallan aktivistit. Runoelmassa on kuvattu tietty yhteiskunnallis-historiallinen tausta, mutta (jos taaskin verrataan Jaakko Rugojevin Roudan rouhijoihin) tekijän mietiskely tapahtumasta on siirtynyt uusien sosiaalisten kollisoiden suuntaan, ja arkaistisen patriarkaalisen elämäntavan jäänteet eivät enää kiinnosta runoilijaa edes vastakohtaisuuden mielessä tahi omaperäisenä taiteellisenä valon ja varjon vaihteluna. Kerronnan dramaattisuus saavutetaan toisilla keinoilla. Samanaikaisesti runoelman henkilöiden väliset suhteet ovat mutkalliset, sosiaalinen vedenjakaja kulkee paitsi kylän rikkaiden ja köyhien perheiden välillä myös saman perheen sisällä. Kulakki Huotarin tytär kapinoi isäänsä vastaan ja saa tukea sedältään Hilipältä (Huotarin veljeltä). Sen sijaan entinen renki Foma antaa vetää itsensä mukaan veriseen salaliittoon.

Juonen dynaaminen kehitys, energinen runomuoto, huumori, värikäs dialogi, joka tuntuu ehkä koostuvan erillisistä kirjavista repliikeistä, mutta joka vie juonta eteenpäin, tekee runoelman kiinnostavaksi. Siitä henki ajan jännittynyt ilmaisi, rajaseudun asukkaiden levoton elämä huolestuttavine huhuineen, pahoine aavistuksineen, satunnaisine uutisineen. Se on nimenomaan kuvaavan psykologinen eikä niinkään paljon »tiedottava» dialogi tai oikeammin se on erilaisten äänten kiihtynyttä »huhuilua», kuin hätäännyttä »puheensorinaa» (arvelen runoilijan ottaneen tässä suhteessa yhtä ja toista opiksi Blokilta, runoelman Kaksitoista tekijältä).

Nikolai Laineen runoelmaan on ante-
liaalla kädellä siroteltu mehevän kansan-
omaisen puhekielen löytöjä. Ne kuuluvat
elimellisesti tyyliin eivätkä ole keinotekoi-
sesti siihen kiskottuja »sattuvia sanonto-
ja», joita toisinaan tapaa sekä runoudes-
sa että proosassa.

Voi vain aavistaa, miten vaikeaksi ve-
näjäntämisen mielessä kaikki tämä tekee
Laineen runoelman. Venäjöntäjä Dm. Go-
lubkov on joutunut kovasti ponnistele-
maan suorituakseen näistä vaikeuksista
ja hän on epäilemättä monin paikoin on-
nistunutkin. Runoelman alku on nähdäk-
seni venäjännetty melko hyvin.

Onnistunut on käänös myös eräissä
toisissa katkelmissa. Mutta kaikesta huo-
limatta runoelman venäjännös ei ole alku-
peräisen veroinen. Ja mitä suuremman
mestaruuden runoilija on paikoitellen teok-
sessaan saavuttanut, sitä syvempi on kuilu
alkuperäisen ja venäjännöksen välillä. Ru-
noelmassa on erinomaisia lyyrisiä sivuja
Paron ja Osmon rakkaudesta. Ne ovat
suorastaan hymni nuorten tunteelle, lan-
nistumattomalle rakkauden voimalle, ja ne
on kirjoitettu niin voimakkaasti, henke-
västi ja sydämellisesti, ettei voi muuta
kuin ihmetellä, miten kaikkein korutto-
mimmat sanat, kaikkein jokapäiväisimmät
banaalisuudet (kuten »Sie miun. Mie
siun») saavat ihmeellisellä tavalla uuden
sisällön, muodostuvat liikuttavaksi, ai-
doksi runoudeksi.

Mutta venäjännöksestä tuota katkelmaa
on vaikea tuntea. Kaikki siinä tuntuu kyllä
olevan paikallaan, säkeet sujuvat kompas-
telematta, ei ole suoranaisia virheitä,
mutta ei ole myöskään runoutta, ei ole
suurta tunnetta, ei ole nuorten liikuttavan
luottavaista ja antaumuksellista lempeä,
niin kuin ei ole myöskään tekijän myötä-
tuntoista myhähtelyä, nuorten avomiellisen
hyvänsuopaa ihailua.

Tähän on lisättävä, että runoelman lo-
pussa myös alkuperäisteoksessa (ja siitä
ei voida syyttää enää venäjöntäjäjä) jän-
nitys jonkin verran laimenee. Teoksen
huippukohta, kommunardien tuho ja sen
jälkeen Paron ja hänen isänsä kuolema
voisi taiteellisesti olla vaikuttavampi. Mitä
tulee epilogiin, niin esteettisesti se ei
tunnu enää lainkaan välttämättömältä ja
sitä paitsi siinä pulpahtelee didaktisia
sävyjä joita ei olisi tarvittu.

Viime vuosina Nikolai Laine on kirjoit-
tanut kaksi pienehköä lyyristä runoelmaa.
Huojuivat hongat vierillä veen ja Kolme
kaivua, jotka on otettu kirjaan Kotona
ja vieraisa (1970). Niissä runoilija pysyy
uskollisena kahdelle pitkäaikaiselle aihel-

malleen: viime sodassa kaatuneiden soti-
laiden muistolle ja kotiseudun luonnon
ihailulle ja suojelulle.

Luonto ei ole runoilijalle pelkästään
»biosfääri», vaan ennen kaikkea kotimaa,
kotiseutu, jossa hän on syntynyt ja kas-
vanut ja jota ilman hän ei voi kuvitella
elämäänsä. Viimeisen kirjansa motoksi ru-
noilija on ottanut säkeet: »Kosken laski-
jan turva on melassa. Keksi uittajan kars-
kistaa. Minä iäti sinulle velassa olen, oma
Karjalan maa.» Ja Nikolai Laine runoi-
leekin Karjalan kauneudesta, on huoles-
tunut luonnon puolesta, sen metsien koh-
talosta,— eiväthän ne ole lainkaan niin
äärettömiä kuin aikoinaan tavattiin puhua.
»Vuosi vuodelta... yhä vaikeampaa metsä-
taruja on sepittää», mietiskelee runoilija
ja jatkaa:

*Joko unohdit äitimuorin?
Etkö emoa muistakaan?
Vaiko ahtaaksi synnyintuvan
näet rinteineen rantoineen
ja nyt ottanut olet luvan
ennen lähtöä kosmukseen
muuttaa kylmäksi raiskioksi
kotimetsiköt vaimenneet?
Veli, pysähdy tuokioksi,
mieli hetkinen mitä teet!
Ilman emoa eittämättä
huomispäiväsi tyhjää ois.
Ketä vastaan siis nostat kättä,
kenen alta lyöt oksan pois?*

Tuossa huolessa on luja ajatus: niin
ei saa tapahtua ja niin ei tapahdu.

Taisto Summanen (1931) on ennen
kaikkea lyyriikko. Jo kouluvuosina hänen
runojaan julkaistiin sanoma- ja aikakaus-
lehdissä ja vuonna 1956 ilmestyi ensim-
mäinen kirja Oraita. Sen jälkeen Sum-
maselta on julkaistu vielä kymmenkunta
runokirjaa, joista neljä venäjän kielellä.

Taisto Summanen on vuoden 1918 Suo-
men työväen vallankumoukseen osallistu-
neen punakaartilaisen ja sittemmin Neu-
vostoliittoon muuttaneen poliittisen emi-
grantin poika. Tämä elämäkerran piirre
heijastuu oleellisella tavalla runoilijan
luovassa työssä. Se tulee esiin ennen kaik-
kea aihepiirissä; miltei jokaisessa Summa-
sen kirjassa on runoja, joissa tekijä kä-
sittellee Suomen vallankumousta ja siihen
osallistuneiden ihmisten myöhempää elä-
mäntaivalta. Ja samanaikaisesti Taisto
Summasen runous on esteettisesti monessa
suhteessa läheistä Suomen vallankumouk-
sellisen runouden perinteille, myös Neu-
vostoliittoon vallankumouksellisina emi-

grantteina muuttaneiden runoilijain kirjallisel-
liselle jäämistölle.

Suomen vallankumouksellisten emigraatiolla oli erikoinen merkitys Karjalalle, sillä emigrantit keskittyivät etupäässä Karjalaan, missä he osallistuivat sosialismin rakentamiseen ja taisteluun Neuvostojen vallan puolesta. He menivät Punaiseen Armeijaan, taistelivat kansalaissodan rintamalla ja puolustivat Neuvosto-Karjalaa valkosuomalaisten interventtien hyökätessä maahamme.

Taisto Summasella on Vammeljärven balladi (runokirjassa Tavallisia sanoja, 1968), jossa on näytetty millaisia kansallis-psykologisia vaikeuksia suomalaiset vallankumoukselliset emigrantit joutuivat kohtaamaan uudessa ympäristössä. Monien vuosisatojen ajan oli Ruotsin ja Venäjän välillä tuon tuosta syttynyt sotia, läntinen raja oli karjalaisille ikuisten huolten ja onnettomuuksien seutu. He joutuivat kärsimään ruotsalaisten hävitysretkistä, itse sana »ruotshi» sai kylien asukkaat kauhun valtaan ja tällä sanalla he olivat tottuneet nimittämään myös suomalaisia, jotka alistetun kansan edustajina osallistuivat ruotsalaisten sotaretkiin.

Nämä aikoinaan historiassa koetut onnettomuudet olivat syöpyneet kansan muistiin ja kun sitten pitkän ajan kuluttua, kansalaissodan ja ulkomaisen intervention kaudella Karjalan kyliin alkoi taas ilmaantua aseistettuja »ruotsheja», paikalliset asukkaat eivät heti päässeet selville, kuka muukalaisista oli mitä puolta, kuka oli miehittäjä ja kuka kansan vallan puolustaja. Vanhan karjalaisen miehen Rodin ja eräät toisetkin kylän miehet tuo »selvilleottaminen» johtaa runoelmassa kohalokkaisiin erehdyksiin.

Vallankumouksen aihe Taisto Summasen runoissa punoutuu toiseen aiheeseen, siihen miten nuoremmat sukupolvet omaksuvat isien aatteita. Kirjassa Runoja (1958) oli erikoinen jakso Isien tietä, jossa keskeisimpänä on juuri tämä aihe. Runoilijalle on hyvin kallis Suomen vallankumouksen muisto ja se asia, jonka puolesta hänen isänsä taisteli.

Runossa Toukokuun yö rajalla on sanottu: »Isän veri sykkii suonissain, joka pisarassa kuumin usko,— usko, jonka perintönä sain,— että vihdoin syttyy onnen rusko maassa tuossakin...» Ja yhdessä runossaan kokoelmasta Päivän synty (1961) runoilija esittää hartaana toiveenaan, että hänenkin poikansa tulee olemaan ylpeä siitä, että isoisä oli punikki.

Ajatus vallankumouksellisten perinteiden periytyvyydestä on hyvin läheinen ru-

noilijalle, hän palaa yhä uudelleen siihen, etsii kaikkein henkevimpiä ja kuvaavimpia sanoja sitä tulkitakseen. Tämä ajatus on saanut omaperäisen aatteellis-taiteellisen tulkinnan runossa Vanha punikki puhuu nuorille. Siinä runo sujuu välittömän jutustamisen muodossa, mikä voi tapahtua autobussissa, puistossa jaloitteluretkellä tai pihalla »eläkeläisten penkillä». Runon sankari siinä jutustaa, että juu, hänkin oli mukana, kun tehtiin vallankumousta, mutta ei hän sentään rupea morkkaamaan nykynuorisoa niin kuin eräät hänen ikätoverinsa eikä motkota, että »mehän se tehtiin» ja »valmiillehan te tulette»... Ei, hän sanoo pikemminkin näin: vanha on kumottu ja uutta luotu, mutta kyllä teillekin riittää kumottavaa ja luotavaa alkääkää siis luuko että voitte valmiille tulla; ja jos vanhemmilta sukupolvilta on jäänyt yhtä ja toista tekemättä, ei pidä nurista turhan tähden; eläkää kuten kumousmiehet, sillä tähän teette myös sitä vallankumousta, joka me alulle pantiin...

Summasen runous on herkäksi huipentuneen moraalisen tunteen sanelemaa, oikeudenmukaisuus on siinä vallankumouksellisten ihanteidemme johtavana piirteenä. Kaikenlainen paraatimaisuus on hänelle tyyten vierasta, hän seurailee elämää arkisissa ilmauksissa, kaikkein luonnollisinta hänelle on »sisäänkäynti pihalta päin». Runoilijalla jopa on runo Piha, jossa julistetaan tuota luottamusta monipuoliseen arkipäivään. Runo päättyy säkeisiin:

*Kaunistelematta asuaan
kertoo täällä ihmisten
joko isäntinä asuvan
taikka lailla vieraiden.*

*Vasta nähtyäsi pihalla
kuinka elää talo tää,
julkisivua saat ihailta,
senkin oikein käsittää.*

Vastaavasti runoilija valitsee myös »arkiset» sankarit. Aikoinaan herätti huomiota Taisto Summasen runo Siivooja ja tietysti mielessä se oli runoilijalle ohjelmallinen. Hän runoili vanhasta naisesta ja tämän jokapäiväisestä työstä ei suinkaan hyökätäkseen intellektuelleja vastaan tai asettaakseen heidän vastapainokseen »kansan», vaan inhimillisen solidaarisuuden nimessä, meidän moraalimme nimessä, joka ei tunnusta olevan »alempia» ja »ylempia».

Vuosien kuluessa runoilija on etsinyt

yhä sitkeämmin yksinkertaista ilmaisutapaa, muodon selkeyttä. Ja runokirjassaan Lipunkantaja (1963) nämä etsinnöt saivat määrätietoisuuden luonteen ja yhden seuraavista kirjoistaan runoilija nimesikin korostetusti Tavallisia sanoja. Lipunkantajassa oli runo siitä, miten etelän helteessä miehet hikipäässä raatoivat yötä päivää ja koneet porautuivat rakoilevaan maahan. Miehet eivät etsineet hopeaa eikä kultaa, vaan aivan tavallista vettä, ja kun vihdoin timanteina välkkyen »maan uumenista suihkuna nous vettä», ei sen riemullisempaa juhlaa voinut olla. Samoin myös kun tiukka tulee, kun »sydän syttyy porottavaan tuleen», jatkaa runoilija, silloin »kaipaa ihmisrinta sanaa tavallista, yksinkertaista».

Tuollainen korostettu pyrkimys yksinkertaisuuteen ja »tavallisuuteen» on hyvin luonteenomaista Taisto Summasen lyriikalle. Runoilijalla on herkkä, mietiskelevä lyyrinen temperamentti, ja myrkyisät ihastuksen purkaukset ja äänekäät retoriset kysymykset ovat hänelle vieraista, hänen kerrontansa on tasaista ja rauhallista, huudahdusmerkkejä tuskin tapaa laisinkaan.

Tekijä valvoo huolellisesti että hänen runoutensa intonaatio on luonnollista. Yhä uudestaan hän kiinnittää huomionsa aivan tavallisiin, lapsuudesta tuttuihin esineisiin. Hän näkee näiden esineiden arkipäiväisyydessä piilevän suuren ajatuksen, muodostavathan ne elämämme aineellisen ja henkisen perustan, ja siksi niitä ei saa unohtaa. Maa, leipä, ihmisten toveruus, uskollisuus isien asialle, lippujemme samumaton hehku ovat aiheita, joista runoilija on osannut sanoa henkevänsä sanansa. Minkään satunnaisen ei saa antaa eristää meitä näistä pyhistä asioista, niitä pitää useammin kosketella koko olemuksellaan, että tulee tuntumaan niiden suoman lämmön ilman mitään välikäsiä. Yhdessä lyyrisessä miniatyyrissään runoilija kehoittaa aina silloin tällöin kulkemaan maata pitkin avojaloin, että voi välittömästi kuin lapsuudessa tuntee, »miten kova on se toisinaan ja miten pehmeä on aikaan samaan». Silloin tosiaan rakastaa maata, jolla me joka päivä kuljemme.

*Pojat perivät isien maan.
Mekin isiltämme sen saamme.
Emme maatilaa
emmekä maatilkkua.*

Vaan koko tämän mahtavan Maamme.
(Perintö)

Näiden »tavallisten alkuelementtien» kautta, joista ihmiselämä koostuu, runoi-

lija pyrkii kuvaamaan myös sodan kauhuja, sen aiheuttamia sanomattomia kärsimyksiä sekä sen sankareille luonteenomaisista tunteiden puhtautta. Runossa Uni sota ei tuo runoilijan mieleen tannerta, »jolla ruumiita makaa», ei rynnäkköön rientäviä miehiä eikä kaupungin pommitusta, ehkäpä siksikin, että viime sodan vuosina runoilija oli vielä liian pieni säilyttääkseen omakohtaisia muistelmia sodan bataljisesta puolesta. Hänen mieleensä sota on jäänyt toisenlaisena: hän näkee naisen kädet ja silmät, joista kyynel on ehtyneet tuskaan. Niukkaa leipäkannikkaa jakavien äidin käsien liikettä seuraa rävähämättä lasten kolme kiiluvaa silmäparia, ja vain nuorin, vielä aivan pieni lapsukainen, rikkoo hiljaisuuden sanomalla ensimmäisen sanan, jonka on oppinut puhumaan: »leipää».

Ihmisloukkeitä kokeiltiin raskaissa kärsimyksissä. Vain itseään ajattelevat raukkamaiset luopit voivat välinpitämättömänä katsoa nälkäisten lasten kuolemaa (Balladi mustasta kirstusta), ja runoilija sanoo heitä maanpettureiksi, koska he kaivalsivat inhimillisyyden. Ja samanaikaisesti kieltäytykset lähensivät ihmisiä, karsivat heitä moraalisesti, herättivät heissä kaiken parhaan. Hyvässä runossa Tulenjako, muistellen miten ihmiset kävivät sodan aikana toinen toiseltaan tulta laimaamassa, tekijä määrittelee viimeisessä säkeistössä humanisuuden omaperäisen kaavan:

*Saada tuli — se ei vielä riitä,
että ihminen ois ihminen.
Ihminenhan alkanut on siitä,
toisille kun jakoi liekit sen.*

Summasta venäjännetään melko paljon, mutta valitettavasti ei läheskään aina onnistuneesti.

Tämä ei suinkaan merkitse sitä, etteikö itse runoilijan kynästä lähde toisinaan epäonnistuneita runoja. Tuossa »tavallisten sanojen» etsinnässä, suuntautumisessa »arkielämän runouteen» runoilijaa väijyvät myös monenlaiset vaarat. Ei jokainen arkinen fakta (ei edes sota-ajan ankarista arkipäivistä) voi muodostua taiteen faktaksi, ja kun sitä ei tapahdu, ei myöskään runoon tule syvällistä sisältöä (niin kävi esimerkiksi runossa Kevätkarpaloita kokoelmasta Päivän synty). Silloin useinkin sydämellinen intonaatio muuttuu tunteelluksi ja mietiskely järkeilyksi. Paljonpuhuvana esimerkkinä voi olla runo Vastaus samasta kokoelmasta. Runossa puhutaan siitä, mitä varten runoilija runoilee, ja vas-

taus kuuluu: hän laulaa yhtä luonnollisesti kuin maailman kauneudesta riemuitseva lintu. Mutta tämä ajatus runouden »syntymisestä itsestään» on runossa kuitenkin ilmaistu hyvin järkeillen. Tulokoon ohimennen mainituksi, että kokoelmassa Ladulla (1971) runoilija palasi jälleen tähän aiheeseen (Runo tuli kuin lintu) ja kirjoitti mielestäni erittäin hyvän runon,— tarkoitan nimittäin kymmentä ensimmäistä säettä, joiden jälkeen tulee taas järkelevää didaktiikkaa ja se vain heikentää vaikutelmaa. Mainitkaamme vielä yhdestä puutteellisuudesta. Varsinkin Summasen varhaisemmassa tuotannossa tavattiin usein liian yksioikoisia paralleleja, jolloin runo rakentui jonkin luonnonilmiön vertaamiseen ihmiselämään, episodiin hänen moraaliseen kokemuksestaan. Tällainen keino sinänsä ei ole hyvä eikä huono, kaikki riippuu runollisesta näkemyksestä, taiteellisen idean syvällisyydestä. Taisto Summasella on hyvin vaikuttavia runoja, joissa on tällaista paralleelisuutta, kuten esimerkiksi Kaksi kolvua ensimmäisestä runokirjasta. Mutta kun metaforiset paralleelit muuttuvat moneen kertaan toistuvaksi »menetelmäksi», niin tuo uutuuden tunne katoaa ja esteettisen löydön asemesta syntyy tarkoituksellisesti tehdyn vaikutelma.

Mutta venäläinen lukija joutuu Taisto Summasen runoja lukiessaan kohtaamaan toisenluotoisia menetyksiä, joihin runoilijalla itsellään ei ole mitään osuutta. Muuten, käännöstyön käsittely on paikallaan ei yksistään puhtaasti venäjännöksen vikojen näyttämisen takia, vaan myös runoilijan luomistyön eräiden mielenkiintoisten puolien havainnolliseksi selittämiseksi.

Edellä jo puhuttiin siitä, että eräitä runoja Taisto Summasen kirjoissa tekisi mieli »supistaa», tuntuu, että näissä joissakin harvoissa tapauksissa runoilija ei ole tajunnut taiteellisen ajatuksensa sisäisen päättymisen hetkeä. Mutta tämä ei ole mitään sen runsassanaisuuden rinnalla, jonka venäjääntäjät useinkin hänelle »lahjoittavat». En tarkoita tässä niiltä objektiivisia venäjännösvaikeuksia, joita syntyy alkuteoksen kerrassaan erikoisen kielien takia (kuten esimerkiksi kansanomaisen sukkeluuksien venäjääntämisessä Nikolai Laineen runoelmassa), vaan niitä esteitä, joita venäjääntäjät itse keinoitekoisesti kasaavat alkuteoksen ymmärtämisen ja tulkinnan tielle.

Jotta kävisi selväksi, mistä on kysymys, otan Taisto Summasen runon Äitini pesi vierasta pyykkiä... Sen on venäjääntänyt

runokirjaan Tulenjako V. Potijevski. Alkuperäinen runo kuuluu näin:

*Äitini pesi vierasta pyykkiä
ja minä köyhä ylioppilas runoilin.
Pesusta lähtevä höyry
lienee muistuttanut
lammella leijailevaa sumua
ja veden loiske altaassa
laineen liplatusta veneen kokkaan.
Siksi runoissani oli
paljon utua
ja laineiden liplattelua.
Arvostelijat sanoivat: hempeilyä
Mutta kun luin niitä äidille,
hän kuunteli hymyhuulin
ikään kuin muistellen aikaa,
jolloin tyynellä järvellä
ui hiljainen vene
ja jolloin olivat herttaisen pehmeät
hänen omat kätensä,
jotka pestyään pyykin puhtaaksi
lepäsivät nyt esiliinalla.*

*Äiti sanoi että runo on hyvä.
Mutta minä tiesin
että siinä on yksi vika —
siitä ei tule rahaa,
koska arvostelijat sanoivat:
»Hempeilyä.»*

Alkuperäisestä runosta minä pidän. Mutta sen venäjännöksestä runokirjassa Tulenjako en pidä lainkaan. Ja eniten vastaväitteitä herättää venäjääntäjän tahallinen poikkeaminen runoilijan kirjoitustavasta. Alla, kirjaimellisessa käännöksessä, on harvennettu kaikki se, millä venäjääntäjä on katsonut tarpeelliseksi »täydentää» runoilijaa.

*Pesi äitini pyykkiä-vierasta.
Ja siinä vierellä, pienessä
murjussamme
Minä runoilin. Minä olin ylioppilas,
Ylioppilas köyhä, iloinen ja
nuori.
Ja se höyry,
Mikä lähti pyykistä,
Niin muistutti kirkkaan lammen
yllä
A amuhetkellä sankan
metsän keskellä
Leijailevaa sumun kaistaa.
Ja se veden hiljainen loiske
altaassa
Muistutti minulle
Laineen liplatusta veneeseen.
Ja siksi runoissani varmaan
Liplatteli paljon laineita,
isoja ja pieniä,
Ja oli paljon sinervää utua.*

Ja arvostelijat sanoivat siitä:
 »Salonkirunoutta».
 Mutta kun luin runoja äidille,
 Niin hän kuunteli ja hymyili,
 Ikään kuin muistellen sitä aikaa,
 Jolloin metsäjärvellä
 Tyyntä pintaa pitkin ui pieni
 vene.

Ja näissä äidin käsissä
 Oli kaunis, herttaisen pehmeä iho,
 Näissä niin tutuissa
 käsissä,

Jotka nyt, pestyään ison pyykin,
 Lepäivät kukikkaalla
 esiliinalla.

»Hyvä runo»... äiti sanoi.
 Mutta minä tiesin:
 Siinä on yksi vika—
 Siitä minulle ei makseta kopeekkaakaan.
 Koska sitä arvostellaan ja sanotaan:
 »Salonkirunoutta».

Tässä ei ole kysymys pelkästään mieli-
 valtaisista lisäilyistä, vaan siitä, että venäjännös on esteettisesti kuuro alkuteok-
 selle. Mitä tekemistä on tuolla »kukikkaalla esiliinalla»? Venäjöntäjä varmaan sydämensä yksinkertaisuudessa ajatteli tuollaisilla epiteeteillä lisäävänsä »omasta puolestaan» runoon värikkyyttä. tekevän-
 sä sen niin sanoaksemme »kukikkaammaksi», avaimattakaan että se on tekijän tyylille aivan vierasta. Tosiaankin, oliko kyseisen lyyrisen kollison kehitykselle runoilijan valitsemassa sävyssä tosiaankin niin tärkeää se, millaisesta kankaasta oli äidin esiliina, kukikkaasta vaiko kukattomasta? Tahi että kuvitelu lampi oli »kir-
 kas»? Ja että metsäjärvi oli »sankan metsän keskellä» ja että oli »aamuhetki»? Kulkemalla tätä yksityiskohtien lisäl-
 lemissä tieteä voidaan mennä kauemmaksi-
 kin, ei rajoituta esimerkiksi vain mainit-
 semaan »pientä murjua», vaan luetellaan saman tien sen kalustokin, pöytä, tuolit, sänky. Mutta kysymyshän on siitä, ettei runoilija tätä mitään tarvitse, se vain häiritsee hänen tyyliänsä tulkitsemista, väärentää sitä. Eihän runoilija ole kirjoit-
 tanut eppistä teosta, jossa on huolelli-
 sesti piirretty yksityiskohtien mosaiikki (klassisena esimerkkinä siitä on kuuluisa Akhilleuksen kilven kuvailu Iliadissa), vaan lyyrisen runon, jonka tyyli ei siedä yksityiskohtien tehostusta. Tälle tyyli-
 lle on ominaista omaperäinen »pisteiviiva-
 isuus», siinä on piirretty vain henkilöiden graafinen siluetti, nuikkaviivainen tilan-
 väreilyllä; yksityiskohtien kasaaminen vain laimentaa jännitystä, ulkonainen konkreettisuus on ristiriidassa sen kanssa.

Alkuteokseen verrattuna venäjännöksessä runollinen ajatus kehittyi liian hitaasti, se törmäilee paitsi esineellisiin yksityis-
 kohtiin myös verkkaisaan kömpelöön lause-
 rakenteeseen, kaikkiin noihin »niin», »se», »koska», »ja se höyry, mikä lähti pyy-
 kistä», toistoihin kuten: »minä olin yli-
 oppilas, ylioppilas köyhä, iloinen ja nuori», »ja näissä äidin käsissä... näissä niin tutuissa käsissä». Tällaiset toistot ovat pikemminkin paikallaan eppisen hätäile-
 mättömässä kerrontatavassa kuin lyyrisessä pikapiirroissa. Kaikkien noiden toisto-
 jen ja yksityiskohtien läpi raahautuessaan lukijan on vaikea seurata tekijän ajatus-
 ta, hänen on vaikea keskittyä siihen mie-
 lentilaan, jonka nimessä runo on kirjoit-
 tettu.

Runokirjassa Tulenjako on kyllä alku-
 teosta lähempänä olevia venäjännöksiä,
 mutta hyvin usein venäjöntäjät ovat kä-
 sitelleet alkutekstiä liian mielivaltaisesti. Tuollaiset venäjöntäjän itselleen ottamat vapaudet voitaisiin vielä ymmärtää ja osit-
 tain hyväksyäkin, jos venäjänkielisen teok-
 sen runoasu, sen soinnukkuus siitä para-
 nisi. Mutta joudutaan kuitenkin pahoitel-
 len toteamaan, että useimpien venäjän-
 nösten runollinen taso on melko alhai-
 nen, eräitä paikkoja on yleensä vaikea sanoa runoksi. Sellainen on esimerkiksi ru-
 no Sisaret, myös V. Potijevskin venäjän-
 tämänä. Pahinta tässä on, että venäjännös ei ilmennä alkuteoksen tunneperäisyyttä, vaan aivan kuin tahallaan rikkoo sen. Alkuteoksessa on hiljaisen murheen ilmapiiri, ja siinä ei lainkaan ole tarpeen, että nuo kaksi murehtivaa naista olisivat »so-
 lakoiita» ja »ylpeitä», kuten kääntäjä on katsonut tarpeelliseksi lisätä (ja sitten nuo turhat epiteetit vielä toistuvat). Ne ovat venäjöntäjän mielivaltaisuutta, kerrassaan sopimattomia lisäilyjä.

Tässä me olemme tietenkin tekemisissä kerrassaan poikkeuksellisten tapausten kanssa, kyseessä on venäjöntäjän paisuttama aivan ilmeinen liikanaisuus. Mutta miten paljon runokirjassa »Tulenjako» on vähemmän silmäänpiistäviä venäjännösvirheitä, joiden esiin kaivaminen vaatisi laajempaa todistelevaa arvostelua. Monta kertaa jokin yksi tarpeeton sana »noin», »kerran», »kuin» ärsyttää tuhlaavaisella sanojen käytöllä, hätköimisellä, intonaation säröilyllä. Ja vaikka kirjassa Tulenjako on onnistuneempiakin venäjännöksiä (muun muassa eräät L. Levinsonin käännökset), niin yleinen venäjännösten taso on alempi kuin Taisto Summasen aikaisemmin venäjän kielellä ilmestyneessä runokirjassa Kuljen (Idu po rodnoi zemle,

Moskova, 1967), jonka on kääntänyt T. Strešneva.

Käännöstaidon tasolla on kansallisten runoilijaimme luomistyön tunnetuksi tekemisessä erittäin suuri merkitys. Olisivatko kaikki venäjän kielellä lukevat voineet saada sellaisen venäläisen Gamzatovin, sellaisen venäläisen Kulijevin tai venäläisen Kugultinovin, ellei olisi ollut kääntäjien työtä ja taitoa? Ja lukijana, jolla on mahdollisuus tuntea alkuperäisessä teoksessa Taisto Summasen sellaisten runojen kuin Käy äidillä vieraissa, Olit nuori, Nikolai Jaakkolan muistolle, samoin kuin kaikkien toistenkin suomen kielellä kirjoittavien ru-

noilijoidemme parhaiden teosten syvällinen runollisuus, haluaisin, että tämän runouden ja inhimillisen lämmön saisivat yhtä täydellisesti tuntea myös venäjänkieliset lukijat.

Käännöstyö, jos siihen suhtaudutaan vakavasti ja vastuullisesti, vaatii lahjoja, tietoja, suurta ahkeruutta, ja todellisen taiteen tasolle nostettuna siitä tulee kirjallisuuksien keskinäisen rikastamisen vipusin ja samalla se on voimakas ilmaus kirjallisuuksien ystävydestä, kirjailijain toveruustunteesta, kaikkien neuvostokansojen kansallisten kulttuurien veljellisestä yhtenäisyydestä.

Matti MAZAJEV

Toinen todellisuus

Jouko Korhosen romaani on ehtinyt julkisuuteen kirjana.* Kuten muistettaneen, se ilmestyi alkujaan Punalipussa vuonna 1969. (PL n:rot 8. ja 9.) Kun nyt uudestaan tutustuu romaaniin, huomaa sen monilta osiltaan parantuneen siitä mitä se oli aikakauslehdessä. Romaani on luonnollisestikin säilyttänyt tematiikkansa, ongelmansa ja aatepohjansa samoin kuin rakenteensa ja juonensa. Sitä vastoin eroavuutta havaitsee jo esimerkiksi henkilöstön kohdalla. On karsiutunut pois melkoinen määrä henkilöitä, joita ei sen erikoisemmin ollut luonnehdittu. Teos on parantunut myös kieleltään. Joskus hieman kuivahkoksi jäävä tekijänkieli sisältää nyt huomattavasti enemmän väriä ja ilmettä, henkilöiden repliikit maistuvat tuoreemmilta ja luonnollisemmilta kuin aikakauslehti-versiossa. Eiköhän tämä liene tulos kansanomaisten ja puhekielen ilmaisujen rohkeammasta käytöstä. Henkilöiden intiimielämän kuvausta haittaavaa epäaitoa tunteellisuutta on saatu vähemmäksi. Tekstiin on tuotu lisää aikaa kuvaavia

poliittisia tapahtumia, toimintoja ja mielipiteen ilmaisuja, teoksen yhteiskunnallista taustaa on laajennettu ja tarkennettu, syvennetty sen historiallisuutta. Kaikkea tästä saa kauniin kiitoksen romaanin toimittaja Vili Bergman, joka on tehnyt suuriarvoisen työn valmistaessaan teosta kustannusliikkeen julkaistavaksi.

Jouko Korhosen Valoa etsimässä on tavaltamme suomenkielisessä kirjallisuudessa toistaiseksi ainoa teos, jossa kuvataan 50-luvun suomalaista yhteiskuntaa ja sen työväenluokkaa. Eitellessäni lyhyesti po. romaania Neuvosto-Karjala-lehdessä kirjoitin muun muassa: »Jouko Korhonen kuvaa sodanjälkeistä suomalaista yhteiskuntaa, kiristyyvä luokkataistelu antaa leimaa ajalle. Kuvauksen taustan muodostaa sähköinen poliittinen ilmapiiri — työtaistelut, Kemin tapahtumat, yleislakko 1956... Korhosen yritys on arvokas ennen kaikkea siksi, että siinä on kaunokirjallisen kuvauksen kohteena työväenluokka, sen käymä taistelu paremmasta osasta... Romanin aiheeksi voisi määrittellä työväen järjestötoiminnan sodan jälkeen Suomessa, jolloin keskeisimpänä kysymyksenä on työväenluokan yhtenäisyys työtaisteluissa ja ammattiliittotoiminnassa.

* Jouko KORHONEN: **Valoa etsimässä**. Romaani. Karjala-kustantamo, Petroskoi 1972. 140 sivua, hinta 31 kop.

ETSIEN JA EDISTYEN

Mietteitä nykyrunoudesta*

Runoja kirjoitetaan nykyään paljon. Maassamme ilmestyy joka vuosi satoja runokirjoja ja satoja käsikirjoituksia odottelee vuoroaan päästäkseen julkisuuteen. Karjalassa, verrattain pienessä tasavallassa, toimii toistakymmentä ammattirunoilijaa ja heitä seuraa nuori jälikasvu. Samanaikaisesti kuitenkin kuulee valituksia runouden inflaatiosta, siitä että hyviä runoja on vähän. Aikakausjulkaisujen toimituksissa tiedetään hyvin, että uutta runoa valmisteltaessa milteipä kaikkein vaikein tehtävä on saada valikoituksi kymmenkunta mukiinmenevää runoa. Eikä ainakaan vielä voida sanoa, että runouden osatot meidän aikakausjulkaisuissamme olisivat johtavalla sijalla ja laadultaan moitteettomia.

Tämän runojen määrän ja laadun välillä vallitsevan epäsuhtan tajuavat runoilijat itsekkin. Eräät heistä tuntevat ilmeisiä vaikeuksia, jopa siinä määrin, että heidän luova työnsä kokee pysähdyksiä. Useissa tapauksissa tämän kaikkesta päätellen ohimenevän vaitiolon aikana on käynnissä määrätietoinen sisäinen työ, akkumuloidaan energiaa uuteen rynnistykseen vaikean tavoitteen saavuttamiseksi.

Lyyrinen henkisen oman minän tutkiskelu, pyrkimys aitouteen suhteissa ympäröivän maailman kanssa ja siveellisen asenteen tarkistus on luonteenomaisia neuvostoliittolaiselle nykyrunoudelle yleensä ja siinä luvussa myös Karjalassa. Viimeisten kymmenen, viidentoista vuoden aikana ilmestyneissä runokirjoissa tulee hyvin usein ilmi runoilijain kokemana sisäinen murros, näkyy että heillä on kipeä tarve kirjoittaa nyt toisella tavalla kuin vielä aivan hiljattain kirjoitettiin. Runoilijat pyrkivät vapautumaan

kaikesta siitä, mikä häiritsi ja sitoi heitä kahliten lyyrisen tunteen aitoa ilmaisua, pyrkimystä kirjoittaa vapautuneemmin ja totuudellisemmin, tunneperäisemmin.

Eri sukupolviin kuuluvien runoilijoiden syyt ja vaikutteet ovat erilaiset, yleisten momenttien ohella vaikuttavat myös kunkin lahjakkuuden kehityksen yksilölliset piirteet. Vanhemman ja keskipolven runoilijoille muistiinjääneenä ohjeena olivat viisikymmenluvun puolivälin tapahtumat, jotka juontuivat puolueen XX edustajakokouksen tunnetuista päätöksistä.

Yhtenä perustarkoituksena, joka pani minut tarttumaan kynään, onkin yrittää pohdiskella noiden etsintöjen luonnetta, päästä selville niissä kohdattavista vaikeuksista, käsitellä aikaansaannoksia sekä epäonnistumisia ja niiden voittamista.

Jos tarkastelemme Karjalan nykyrunouden kokonaisuutta, niin on todettava, että se on melko kirjava; siihen kuuluu eri sukupolvien runoilijoita, joilla on erilainen elämäkokemus ja erilaiset pyrintöt runouudessaan. On vaikea puhua jonkinlaisista yksiselitteisistä tendensseistä, siinä on aina vaara langeta kaavamaisuuteen ja pinnallisuuteen. Ja kuitenkin yleiseksi tendenssiksi voidaan todeta nykyrunouden »lyyristyminen» jos verrataan sitä viidentoista, kahdenkymmenen vuoden takaiseen Karjalan runouteen. Lyyrisen aineksen voimistuminen on havaittavissa varsinkin runoelmissa.

Tämä prosessi on ominaista koko neuvostorunoudelle, kirjallisuudentutkijat puhuvat runouslajien muuntumisesta, epikan ja lyriikan yhä suuremmasta läheneemisestä, niiden tunkeutumisesta toinen toiseensa, synteisistä. Laajassa mielessä tämä on vallankumouksellisten kausien kirjallisuuden tendenssi, sillä kumoukselliset kaudet edistävät yksilön itsetunnon kasvua ja muuttavat hänen suhdettaan maailmaan. »Maailman vallankumoukselliseen uudistamiseen tähtäävien myrskyisten tapahtumien aikakaudella ja varsinkin Blokista ja Majakovskista alkaen eepok-

* Sever-julkaisussa (№ 12. 72 ja № 1 73) on ilmestynyt Eino Karhun laaja kirjoitus, jossa hän erittelee tasavaltamme runoilijoiden aikaansaannoksia. PL tarjoaa lukijoilleen kansallista runoutta koskevan osan tästä kirjoituksesta.

seen on meillä tullut yhä enemmän lyyrisyyttä ja näiden kahden runouslajin keskinäissuhde saa mitä moninaisimpia muotoja aina puhtaasti lyyriseen runoelmaan asti. Tästä eri runouslajien synteestistä on tullut jopa koko nykytaiteemme luonteenomainen piirre, se ilmentää taiteen ja elämän uusia dialektisia keskinäisyhteyksiä...» Lyyrisyys neuvostorunoudessa ilmentää tavallisesti uudentyypistä subjektiivisuutta, se ei ole »itseensä sulkeutunutta subjektiivisuutta, vaan se tunkeutuu laajaan yhteiskunnalliseen maailmaan tajuten omintakeisuutensa mitan ja osallisuutensa kaikkeen tapahtuvaan».*

Karjalan runoudessa alkoi runoelma kehittyä kirjallisuuslajina sodanjälkeisinä vuosina. Sodanedellisessä runoudessa ei runoelmia käytännöllisesti katsoen vielä ollut. Mutta sen sijaan 40-luvun jälkipuoliskolla ja 50-luvulla runoelmia ilmestyi melko runsaasti, miltei jokainen siihen aikaan aktiivisesti kirjoittava runoilija koetteli voimaansa tässä lajissa.

Useimmissa sen ajan runoelmissa oli vallitsevana kertoileva, eppinen perusta, ne lähentelivät useinkin runoasuista kronikkaa. Luonteenomaisin esimerkki tällaisesta runoelmasta on Jaakko Rugojevin runoasuinen dilogia (Roudan rouhijoita ja Vaikeat vuodet; Petroskoi, 1956—1959). Tämä kooltaan hyvin laaja teos on tunnusomainen vielä siinäkin mielessä, että sen jälkeen kun runoilija oli siinä esiintunut sanomansa miltei täydellisesti eepin yksityiskohtaisella kerronnalla, joka runoasultaan oli useinkin vielä hyvin lähellä kansanrunoutta, hän vuosien kuluttua kirjoitti toisen runoelman (Lokakuun runoelma, 1966) suunnilleen saman historiallisen aineiston pohjalla, samasta aikakaudesta ja itse asiassa samoista ihmisistä, mutta ei enää tapahtumain objektivisoidun kuvailun kautta, vaan aineiston lyyrisen tiivistämisen tuloksena, ajatusten ja tunteiden lyyrisen tulkinnan kautta, jolloin etualalle tulee runoilijan persoonallisuus, hänen katsomuksensa historiaan, hänen mieltä kelynsä.

Näin ollen Jaakko Rugojevin runoudessa tulee lyyrisen perustan voimistuminen ehkä kaikkein havainnollisimmin esille.

Roudan rouhijoissa ja Vaikeissa vuo-

issa kuvatussa elämästä otetussa aineistossa on ikään kuin kaksi kerrosta, kaksi historiallista tasoa. Alemman ja vanhemman muodostavat muuttumattomana soluvan patriarkaalisen elämän vuosisataiset perinteet, patriarkaalisen suvun kokemus elinkeinoelämässä, metsästyksessä, kalastuksessa, kaskiviljelyksessä; esi-isiltä periytyneiden tietojen pyhittämät vakiintuneet tavat, horjumattomat käsitykset maailmasta ja ihmisten välisistä suhteista. Toisen, uudemman kerroksen muodostavat vähitellen kasaantuvat merkit sosiaalisesta jakautumisesta patriarkaalisessa yhteisössä, valtavat, ties mistä tulleet järjestykset, jotka yllättäen vetävät hiljaiset korven asukkaat vallankumousmyrskyjen pyörteisiin.

Kaikkeen siihen mikä kuuluu ensimmäiseen kerrokseen, runouden, esteettisen tulkintasynteesin kannalta sopii kansanrunoutta myötäilevä, kertoileva traditio, jota runoilija uskollisesti noudattaakin. Runoelmassa kuvaillaan yksityiskohtaisesti patriarkaalista elämänmenoa, arkea ja pyhiä, esineitä ja talouskaluja, tapoja ja vanhan kansan viisautta. Siinä on esimerkiksi kaksi lukua metsästyksestä. Ensimmäinen kuvataan, miten Jyrki-vaari ja Samppa-poika ovat ansolla, ja sitten on luku siitä, miten koko kylän miehet osallistuvat karhunkaatoon. Verrattain itsenäisiä episodeja, mutta ne puolustavat paikkaansa siksi, että kaikki ne yhdessä muodostavat kansan elämän yleiskuvan. Sellainen on myös kaikkien yksityiskohtien merkitys. Runoelmassa kuvataan juurta jaksuen, miten Jyrki-vaari ei saanut unta metsälle menon edellisenä yönä, miten hän varovasti, ettei herättäisi muita perheenjäseniä, »tulta iskee taulastansa, pistää piisiin tervaksia» ja miten hän hankklutuu metsästykseseen. Ohi menen kuvataan myös se, minkä hän sinä aamuna jätti tekemättä, mutta mikä muina päivinä oli hänen tavanomainen toimensa isossa talonpoikasiperheessä (...Siinä haavus huolimatta, siinä reki retkotavi, kelkka vuottaa veistäjää, minjan kengät korjausta»). Kerrotaan myös, miten sitten heräsi emäntä ja lähti läävään ensi töikseen; miten vuoteeltaan pystyyyn kavahtanut Samppa peseytyy, »valaa vetä vaskisesta». Tässä kaikki on tärkeää, kaikella on merkityksensä. Sitäkin yksityiskohtaisemmin on kuvattu, miten vaari opettaa Samppaa asettamaan ansoja ja lukemaan salattuja luonnonmerkkejä, kehottaa lyömään pilkkoja puiden runkoihin ettei eksyisi; kehittää hänessä kaikin tavoin metsästäjän silmää, kuuloa ja tai-

* A. Banketov. Lyriikka eepoksessa. (Eräitä nykyrunoelman erikoispiirteitä) Kirjassa »Sosialistisen realismin metodin rikastaminen ja neuvostotaiteen monimuotoisuuden ongelma», M., 1967, s. 119, 124.

toa. Näistä säkeistä Al. Gorlovski, joka on kirjoittanut esipuheen Jaakko Rugojevin runoelman uuteen venäjänkieliseen laitokseen, toteaa hyvin osuvasti: »Näiden runoelmien perusteella kansatieteilijä voisi laatia karjalaisten talonpoikain elinolojen kuvauksen».*

On erikoisesti korostettava, että nämä eivät ole pelkästään joitain »taiteellisia yksityiskohtia», tekijän mielikuvituksen hedelmä, vaan myös kansan elämän todeneräisiä realiteetteja, sellaisia »pikkuseikkoja», jotka yhdessä muodostivat sen ajan karjalaisen jokapäiväisen elämän ja laajemmassa mielessä kansan ikivanhan elämäkokemuksen. Oliko metsästysonni ollut hyvä, saatiinko paljon kalaa, eikö odottamaton halla päässyt panemaan viljapeltoja — ne askarruttivat aina talonpojan mieltä, olivat tuon suppean patriarkaalisen maailman tärkeimpiä tapahtumia. Ja koska runoilija otti tehtäväkseen kuvata eepisesti tuota maailmaa, ei hänellä voinut ollakaan muuta aineistoa. Palauttakaa mieleen, että tämänluontoisen aineiston pohjalla syntyi aikoinaan myös Suomen kirjallisuudessa eepisiä teoksia, runoutta ja proosaa (Runebergin Hirvenhiihtäjät ja Kiven Seitsemän veljestä). Jaakko Rugojevin runoelmassa Jyrki-vaari sotapalveluksesta päästyään »kuokkimaan ei ...käynyt enää peltojansa, poltti salaa kaskea ja asetteli ansojansa». Samanlainen kollisio, kuten tunnettua, on Aleksis Kiven romaanin juonen perustana.

Jaakko Rugojevin runoelmassa kuvattuna kautena karjalaisen talonpojan elämässä oli säilynyt vielä paljon patriarkaalisen sukuyhteisön piirteitä, mutta siinä tapahtui jo muutoksia, sosiaaliset rajat erottivat jo teoksen henkilöiden elämänteitä. Ja on tunnusomaista, että yksinpä niissäkin luvuissa, joissa kuvataan hyvinkin perinteellisiltä ja ikivanhoilta tuntuvia kylän asukkaiden töitä ja tapoja, tulevat jo selvästi esiin sosiaalisen jakautuneisuuden merkit. Karhunkaadossa, kyykkäpelissä, kylän juhlissa ja kaikkialla muuallakin on kerronta johdateltu sillä tavalla, että kahden suvun — köyhien Perttusten ja varakkaan Jouhkon Levan edut iskevät vastakkain. Kun Jyrki-vaari kertoo pojanpojalleen metsällä lintujen tavoista ja pyyntisalaisuuksista, niin nuo säkeet olisivat paikallaan perinteellisessä

kansanrunossa — ja sitä paitsi hyvin vanhoilta ajoilta periytyvässä runossa — niin ikivanha on niissä kuvattu kansan kokemus. Mutta sitten vaari ja poika rupeavat syömään niukkoja eväitään ja puhe kääntyy kohta rikkaaseen Levaan, joka syö parempaa ruokaa ja jolle heidän, Perttusten, pitää viedä lehmästään saamansa voi. Ikivanha menettely törmää heidän ajatusmaailmassaan uusiin sosiaalisiin suhteisiin. Ja sitä kärkevämmäksi kävi tämä yhteentörmäys, kun korpiseutukin joutui kansalaissodan paloon ja soitaan muukalaisia maahanhyökkääjiä vastaan.

Al. Gorlovski kirjoittaa mainitussa esipuheessaan, että Rugojevin teoksessa »nousee esiin suurista sosiaalisista mullistuksista huolimatta järkkymättömänä säilynyt maailma». Ja esipuheen tekijä selittää: »Tämä järkkymättömyys ilmenee itse runoilijan ja hänen teoksensa henkilöiden maailmannäkemyksessä, heidän siveellisessä vakavuudessaan, joka juontaa juurensa siitä, että he ovat kiinteästi sidottuja ihmiselämän pohjimmaiseen perustaan — työhön».

Se on totta, mutta vain osittain. Osittain siksi, että se kansanrunoutta myötäilevä kuvaustapa, jota tekijä noudattaa, ei suinkaan ole neutraalinen teoksessa esitetylle maailmankuvalle. Kansaneepoksen erikoisuutena onkin juuri sen kuvaaman maailman ja maailmantajunnan järkkymättömyys, niiden »valmius», jos niin voisimme sanoa. Maailman näyttäminen muuttuvana samoin kuin runoelman henkilöiden tietoisuuden kuvaaminen kehittyvänä ei ole enää kansanrunoutta myötäilevän eepisen runouden ala, vaan se on sille ylivoimainen tehtävä. Jaakko Rugojevin runoelmassa näkyy, miten elämän eri kerroksia kuvattaessa, vanhaa (patriarkaalisen sukuyhteisön elämää) ja uutta (sosiaalista luokkasuhteista elämää) kuvattaessa ei ole syntynyt elimellistä yhtenäisyyttä ja eheyttä siitäkään huolimatta, että ne on pyritty sitomaan yhtenäisellä juonella. On tullut katkoja ja kompastuksia, tuntuu että tekijä on ennakolta asettanut itselleen määrätyn tehtävän, syntyy vaikutelma, että sosilogiset otteet juonessa ovat eräänlaisia »lisäpaloja» perinteellisen eepiseen (järkkymättömään ja »valmiiseen») maailmankuvaan.

Runoilija tietää luonnollisesti, ettei objektiivinen maailma samoin kuin ihmisten subjektiivinen tietoisuuskään ollut hänen kuvaamallaan kaudella järkkymätön ja että oli huolta ja hapuilua, elämä oli täyn-

* Al. Gorlovski. Joutsenjärven legendoja ja tositarinoita.— J. Rugojev. Taru karjalaisista. Venäjältänyt T. Strešneva; M. 1972, s. 9.

nä dramaattisia tilanteita. Ja tekijä yrittääkin ainakin osittain tulkita tuota dramaattisuutta, mutta täysin hän ei siinä onnistu. Esteeksi muodostuu itse kerronnan tyyli, joka on keskittynyt enemmän ulkoisiin tapahtumiin kuin sisäisiin elämyksiin. Tapahtumat heittävät runoelman henkilöitä paikasta toiseen, vuodet tuovat muutoksia, iän lisääntyessä he miehistyvät, vanhenevat ja kuolevat, mutta nämä kaikki ovat ulkonaisia virstapylväitä heidän elämänsä taipaleella, ulkonaisia muutoksia, kun taas heidän luonteensa sisäistä kehitystä me emme oikeastaan näekään.

Al. Gorlovski toteaa esipuheessaan, että runoelmassa on tullut heikosti ilmi henkilöiden yksilöllistäminen ja että sen tekijälle »tärkein ja ainoa sankari on kansa». Hän esittää osuvasti hyvin havainnollisen analogian, talonpoikaistuvan seinälle samaan kehykseen asetettujen valokuvien kokoelman, »missä tärkeintä ei ole mikään yksi valokuva, eivät mitkään yhdet kasvat, vaan ne perheen yhteiskasvat, jotka koostuvat etäisistä ja läheisistä, vanhoista ja nuorista perheen edustajista kautta vuosien. Sellainen on myös Rugojevin runoelma, jossa toisinaan ei ehdi kunnolla tutustua johonkin henkilöön, kun se jo häipyy näkyvistä ja monesti koko runoelmastakin. Mutta hänen jättämänsä jälki yhtyy toisiin ja kaikki ne yhdessä muodostavat verrattain tarkasti tuon suvun ja seudun ihmisten kuvan».

Teoksen henkilökuviin heikosti ilmi tuodun yksilöllisyyden selitykseksi voidaan lisätä, että ihmisen yksilöllisyys edellyttää kehittyntä subjektiivisuutta, kehittyntä itsetuntoa, toimeliasta sisäistä elämää, omakohtaisia vakaumuksia, omakohtaisia ratkaisuja ja vastuuta teoistaan. Sanalla sanoen, henkilön kuvaaminen yksilöllisenä edellyttää juuri kaikkea sitä, mikä kansanrunoutta myötäilevälle eepiselle runotyylille ei ole ominaista.

Näin ollen ei tässä tapauksessa ole nähtävästi paikallaan selittää kaikkea pelkästään »kuvaamiskohteen» olotilalla ja tästä välittömästi johdattaa sellainen esteettinen päätelmä, että karjalaisten talonpoikain henkinen olotila oli muka siihen aikaan »sukuyhteisösuhteiden mukainen» ja »järkähtämätön» ja että siitä johtuu myös runoelman sankarien »sukuyhteisöpsykologian» voittoisuus. Patriarkaaliselle sukuyhteisölle luonteenomaisen ajattelun piirteitä oli tosiaan säilynyt, ne jatkuivat inertisesti. Mutta määrätty

»inertia» on myös taiteessa kullakin esteettisellä systeemillä, tässä tapauksessa kansanrunoutta myötäilevällä eepisellä runotyylillä, joka on vallinnut karjalaisten keskuudessa vuosisatoja ja vaikuttaa nuoreen runouteen. Tämä vaikutus ei kuitenkaan ole vakinaista eikä muuttumaton. Ja koska nykyrunoilijoiden esteettinen ajattelu ei polje paikallaan, vaan »nykyaikaistuu», niin heidän teoksissaan muuttuu myös taiteellinen näkökulma menneisyyden kuvaamisessa.

Havainnollisuuden vuoksi esitämme samanlaisen vertailun karjalaisesta proosasta. Nikolai Jaakkolan Pirttijärvi-sarja on aiheensa ja henkilöidensä maailmankatso muksen kannalta hyvin läheinen Jaakko Rugojevin Roudan rouhijoille. Pirttijärvi-sarjan venäjänkieliseen laitokseen kirjoittamissani jälkisanoina tulin jo todenneeksi, että pääpaino tässä teoksessa »on pantu koko kansan kohtalolle, koko kansan elämälle, jonka vyöryssä erottuvat erilliset henkilöahmot, mutta he myös muodostavat osan kansasta ja nimenomaan siltä näkökannalta kiinnostavat tekijää. Heidän menettelyssään ja tavoissaan, ajatuksissaan ja toiveissaan ei tule niinkään ilmi omakohtainen ja yksilöllinen kuin sukuyhteisölle ominainen, se mikä on yleistä kyseiselle elämäntavalle».

Hiljattain ilmestyi samasta ajankohdasta kertova Antti Timosen romaani Me karjalaiset. Kun Nikolai Jaakkola teoksessaan, näyttäessään miten hänen sankarinsa selviytyvät tapahtumaryöpyä riskiallokosta, ei vielä korosta yksityisten ihmiskohtaloitten dramaattisuutta, niin Antti Timonen asettaa romaninsa keskiöksi traagisen yksilön ja seurailee yksityiskohtaisesti hänen harhailujaan tapahtumain sekavassa vyöryssä. Historiallisesti hänen kirjansa sankari on Pirttijärvi-sarjan sankarien aikainen, mutta kirjailijan näkökulma on nyt jo toinen — maailman entinen eepinen »järkkymätömyys» on särkynyt itse yksilön luonteessa, painostus on pantu häilyvän itsetunnon tutkiskeluun ja psykologisiin. Tässä nähdään yksi tunnusomainen merkki siitä, miten eepinen-perinne on muuttunut Karjalan proosassa, millainen kehitys tapahtuu kansallisten karjalaisten kertojain luovassa työssä.

Jaakko Rugojevin luomistyössä kehitys ilmenee runouden lyyristymisenä. Määrätyksi virstapylväiksi muodostui, kuten jo edellä todettiin, hänen Lokakuun runoelmansa (1966). Roudan rouhijoiden ja Vaikkeiden vuosien jälkeen siinä ihmetytetään kerronnan (ja myös koon) suppeus.

Historiallinen aineisto on sama, mutta se on äärimmilleen tiivistetty, runoilija ei niinkään pyri kuvaamaan tapahtumia kuin tulkitsemaan niitä, sijoittamaan ne lyyriseksi ilmaisuksi, pujottamaan ne »toivon etsinnän», totuuden etsinnän ideaan. Tämän tuloksena kaikki se, mikä Roudan rouhijoissa ja Vaikkeissa vuosissa muodosti laajoja, kokonaisiksi luvuiksi paisuvia episodeja, joissa kuvattiin kansan elämän eri puolia (metsästystä, maanviljelyä, tukkipomon tapaamista vasta perustettavilla metsäsavotoilla, osallistumista ensimmäiseen maailmansotaan jne.), sopii nyt vähäiseen rivimäärään. Kerronnan ripeydellä on saavutettu se, ettei lukija pidä enää Karjalan kansan menneisyyttä patriarkaalisen muuttumattomana, vaan tutustuu siihen paremman elämän etsinnän idean kautta, näkee että kansa on iktajat haaveillut sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta.

60-luvulla Jaakko Rugojev kääntyy jo ratkaisevasti lyyriseksi runoilijaksi. On kuvaavaa, että yhdeksi hänen lyriikkansa keskeisimmäksi aiheeksi tulee tällöin moraalinen lujuus, yksilön, mm. runoilijan siveellinen itsekasvatus — jottei sattunainen ja pinnallinen pääsisi peittämään humaania arvoja. Ja tällöin uuden yksilön siveelliseen tietoisuuteen, sen laajentuneisiin yhteyksiin ulkomaailman kanssa ja pontevaan henkiseen työhön punoutuu elimellisesti kansan vuosisataiset käsitykset kunniaista ja velvollisuudesta, omastatunnosta ja ihmisarvon tunnosta. Jaakko Rugojevin lyriikan sankari on »intellektuelli ensimmäisessä sukupolvensa» ja tämä on lyönyt häneen leimansa. Korven asukkaan, pohjolan kyntäjän, kalastajan ja metsästäjän jälkeläinen on saanut sivistyksen, perehtynyt kulttuurin arvoihin, mutta säilyttää samanaikaisesti kiinteän yhteyden ja moraaliset siteensä synnyinsäutuunsa ja kansaansa. Vielä yhdessä runossa vuodelta 1957 tämä sankari on julistanut sopuisasti myhähdellen ja kuitenkin sitkeästi omaa totuuttaan puoltaen ja talonpoikaisuuriaan kunnioittaan:

*Älä suotta soimaa mua,
talonpojan poikaa,
kyllin hieno mielestäsi
vaikken olla voikaan.
Karkeahko taidan olla,
suora luonteeltani,
silti ei ne pahimpia
liene vikojani.
Jospa joskus hellän sanan
minullekin soisit,
poluiltasi kalliotkin
syrjään vääntää voisin!*

Ja kaikkein katkerinta sankarista on ja kaikkein pahimpana lankeamisenaan hän pitää, että joku suhtautuu halveksivasti maaseudun asukkaihin, metsäkylien ja asutuskeskusten väkeen, jotka eivät jostain syystä miellytä eräiden intellektuelleina itseään pitävien pikkuporvareiden »modernia» makua. Eräälle tällaiselle, kovin kukkoilevalle ja suulaalle keikarille runoilija sanookin: »Älä hypi silmillensä, älä saapasjalkamoukiksikaan soimaa. Heidän työstään, luistaan, lihaksistaan tämä maa on saanut ja aina saava on ponnistaissaan kuntoa ja voimaa» (Eräälle »intelligentille»).

Runoilija on ottanut luomistyönsä mitapuiksi kansan totuuden. Hän pitää tämän totuuden noudattamisessa esimerkkinä esi-isiään, runonlaulajia, tavallisia talonpoikia, jotka köyhissä oloissa loivat suuren runouden, koettelemuksissa kestäneen runouden onnenhaaveesta. Runossaan Arhippa Perttunen Rugojev puhuu vakavasti siitä vastuusta, jonka lausuttu sana asettaa:

*Yksi sana lauluksi ei riitä,
elonjatkajaksi jyvä yksi.
Huomispäivän sato syntyy siitä,
mikä tänään tulee kulvetyksi.*

Tämä pyrkimys on kantanut hyvän hedelmän. Jaakko Rugojevin varhaisemmissa runokirjoissa Sukupolven tie (1948) ja Rauhan lauluja (1951), vieläpä hie-man myöhemminkin ilmestyneessä venäjänkielisessä teoksessa Kalevalan mailla (1959) oli vielä melkoisesti deklaratiivisuutta, päivänpolttavista aiheista ammennettua, mikä ei ollut kulkenut runoilijan sydämen läpi. Monia sen ajan runoja tekijä ei enää ottanutkaan uusiin kokoelmiinsa, mutta on hyvin tunnusomaista, että näissä kokoelmissa näkivät päivänvalon eräät viisikymmenluvulla kirjoitetut runot, joita ei oltu aikaisemmin julkaistu. Tarkoitin sellaisia runoja kuin Älä usko imartelijaa ja Runoilijalle, joiden syntyvuodeksi 60-luvulla julkaistuisa teoksissa on osoitettu 1954. Niissä tulee esiin runoilijan mietiskelyjä luovan työnsä siltä kaudelta, jolloin hän suurien eppisten teosten parissa työskennellessään eli lyriikassa tiettyä murrosaikaa. Tajuten kypsyytensä lähenevän hän asetti itselleen lyriikkona jo suuremmat vaatimukset kuin ennen. Hän on valmis aina puolustamaan sitä, että vakiintunut taideaisti ei saa olla riippuvainen kritiikin muutituauladuksista, jotka toisinaan ovat hyvinkin häilyväisiä, mutta samanaikaisesti hän itse arvosteli itseään ankarammin kuin jotkut kriitikot.

Luomistyölle asetettavien vaatimusten ja vastuun aihetta on kehitetty lyhyessä runossa Runoilijalle.

*Ain ajan aalto huuhtoo vaahdon pois
vain pysyväisen jalon helmen jättäin.
Jos vaikeata kylovää joskus ois,
niin jääköön heikko siemen kyloväämättä.*

*Siinä olkoon laki lauluillesi.
Rohkeasti katso vastaisuuteen.
Avaa kansi runolippahasi
kypsyyksikään päästyäsi uuteen.*

Kuusikymmenluvulla Jaakko Rugojevin lyriikkaan tulee myös uusi muoto. Suuntaus vapaaseen lyyriseen mietiskelyyn eikä eeppiseen kerrontaan toi muutoksia myös runojen rakenteeseen. Runoilija alkoi verrattain usein käyttää vapaata runomittaa, kirjoittaa loppusoinnuttomia runoja. Eräät kansanrunoudelle ominaiset otteet, kuten alkusoinnut, ovat yhä säilyneet, mutta arkaistisen »kalevalalaisen» kielen osuus on huomattavasti vähentynyt ja yleensä runosanasto samoin kuin lauserakenne on tullut nykyaikaiseksi.

Mutta runoilijan kuvaannollisen kielen ja kansanajattelun yhdyssiteet pysyvät järkkymättöminä. Elleivät kansan monivuosisataiseen kokemukseen perustuvat kansanomaiset käsitteet olisi Jaakko Rugojevin lyriikalle niin luonnollisia, voitaisiin jopa ajatella, että runoilija tarkoituksellisesti korostaa tuota »rahvaanomaisuutta» niiden muka intellektuelleina itseään pitävien ylvästelijäin kiusaksi, joista puhutaan hänen runossaan Eräälle intelligentille. Jaakko Rugojevin lyyrinen sankari ei halua itsepintaisesti luopua niistä käsitteistä, jotka ikivanhoista ajoista ovat olleet ominaisia »korven asukkaalle». On merkillistä, että yksinpä ajatus runoilijan kaikkea muuta kuin helposta ammatista on verhottu korostetun »rahvaanomaisiin» pukimiin, — tässä tapauksessa tekijä ei nähtävästi ole lainkaan ajatellut poleemista kärkevyyttä — tuollainen kuvaannollisuus yksinkertaisesti on hänelle luonnollista, se tulee »itsestään». Miten monta kertaa maailman lyriikassa runoilijoita on verrattu tulenkantajiin ja heidän luomistyötään sanottu palamiseksi, kirikkaaksi liekiksi, polttavaksi henkiseksi hehkuksi. Se on tehty hyvinkin moninaisessa muodossa. Mutta vain se, joka on lähtöisin »korven kansan» keskuudesta, joka tietää, mitä taitoa aikoinaan kysyi aivan tavallisen (ei minäkään metaforisen) tulen sytyttäminen

metsässä — vain sellaiselle ihmiselle runoilijan työ tuo mieleen metsänuotion:

*Moni miekkonen
kipinän iskeä osaa,
mutta osaako
puhaltaa liekin?..
Monen »loistavan» uran
irvokkuus
siinä pienessä
niksissä liekin.*

Tämä kuvaannollinen kieli herättää luottamusta, sillä se on alkuperäinen, siten voi puhua vain ihminen, joka on isäntä tällä maalla, joka tekee sillä itse työtä — niin ei puhu turisti eikä syrjästä katsoja. Se ei ole kirjoituspöydän ääressä löydettyjä »metaforeja», vaan murunen kansan kokemusta, sellaisen ihmisen kieltä, joka on imenyt itseensä tätä kokemusta ja puhuu siitä, mikä on hänelle suorastaan riipaisevan läheistä. Kun runoilija sanoo: »Täällä on taattojen kuokkimat konnut ja soudetut ulapat, salmien suut, omaa on hongiston pihkainen tuoksu ja aaltojen loiske ja rantojen puut» (Kotoiset kunnaat), niin hänen runossaan on aitoa tunnetta ja syvälinen ajatus eikä se ole mitään deklaraatiota. Ja voi hyvin ymmärtää hänen huolestuksensa, että kotiseutu, jossa ennen elämä oli niin vilkasta, on sodan sekä Pohjolan sodanjälkeisen kehityksen erikoisolojen seurauksena toistaiseksi vielä asumaton.

*Rakastan maata,
missä isien haudat
kasvaa havua.
Syntymäseutua,
missä vuosikymmeniin
ei nouse savua.
Peltoja niitä
missä ei aura
viillä vakoa.
Niittyjä niitä
missä yksin
sateet lyö lakoa.*

*Uskon ja luotan:
rannoille nulle
jälleen tulen.
Kotikivistä kudottuun
jykevään takkaan
uudistalon
viritän tulen.*

Jaakko Rugojevin eräs viimeisiä runokirjoja onkin nimeltään Viritän tulen (1968). Tämän nimen voi käsittää myös symbolisesti, siinä mielessä, että runoilija aikoo entistä toimeliaammin jatkaa työtään lyyrisen runouden parissa.

(Loppu seuraavassa numerossa).